

Anđela Frančić
Zagreb

MATIČNE KNJIGE TRILJSKE ŽUPE - VRELO DEMOGRAFSKIH I ANTROPONIMIJSKIH PODATAKA

Mladen Andreis, *Stanovništvo župe sv. Mihovila arhandela u Trilju u 19. st.: demografska i antroponimijska analiza na temelju podataka iz matičnih knjiga krštenih*, Trilj, 2001, 65 str.

Mladen Andreis, viši znanstveni suradnik Instituta "Ruđer Bošković", dosad je primjenom instrumentarija genealoške metode u demografiji i antroponimiji sustavno obradio povijest stanovništva otoka Šolte, Čiova, Velog i Malog Drvenika, naselja Sutivana na otoku Braču, naselja Vinišća te trogirski patricijat u srednjem vijeku. Objavio je i radove o uzrocima smrti na otoku Šolti u 19. stoljeću, o strukturi stanovništva otoka Brača u drugoj polovici 18. stoljeća i Kaštela u prvoj polovici 18. stoljeća. Pred nama je još jedan uradak ovoga vrijednog istraživača.

Knjiga Mladena Andreisa *Stanovništvo župe sv. Mihovila arhandela u Trilju u 19. st.*, druga u nizu izdanja pod nazivom "Cetinski dekanat", započinje *Riječju urednika* (str. 4). U tom dijelu doznajemo da je nakon odlaska Turaka Trilj bio kapetanija župe Turjake, da su se samostalne župne matice počele voditi 1805. g. u doba don Martina Odrljina, da je župa Trilj službeno osnovana Organskim dekretom izdanim u Zadru 18. 8. 1849., da su matične knjige znatno oštećene 1943. pri bombardiranju župne kuće, tako oštećene predane su u Nadbiskupski arhiv u Splitu, a 1996. poslone su u Restauratorski zavod u Zagrebu na restauraciju. Kopije matica uvezane su u šest knjiga i čuvaju se u župnom arhivu u Trilju. Iz tih je knjiga Andreis crpio podatke za svoj uradak o stanovništvu triljske župe u 19. stoljeću.

Prvo od dvaju poglavlja nosi naslov *Demografska analiza* (str. 5-58). Ono čini pretežitiji dio knjige. U početnom njegovom dijelu autor nas upoznaje s osnovnim podacima vezanim uz osnivanje župe sv. Mihovila koja je tijekom 19.

st. obuhvaćala naselja Brodarić, Košute, Trilj i Vedrine. Slijede tri tablična prikaza: tablica broja stanovnika župe prema službenim austrougarskim popisima, tablica broja obitelji/stanovnika župe prema podacima iz crkvenih šematizama te tablica o broju rođenih iskazano po godinama i mjesecima. Usporedivši podatke iz prve i druge tablice, Andreis ukazuje na neke nepreciznosti te na nepodudarnost podataka civilnih i crkvenih knjiga u vezi s brojem stanovnika pojedinih godina. Unatoč nepotpunosti i nepreciznosti sačuvanih matica krštenih, moguće je, drži autor, "sačiniti demografsku i antroponimijsku analizu te utvrditi pokazatelje svojstvene triljskoj župi".

U potpoglavlju naslovljenom *Natalitet* (str. 10-12) čitatelj doznaje podatke u vezi s brojem i spolom rođenih, a tu su i podaci o udjelu blizanaca i izvanbračne djece. Ti se podaci uspoređuju s onima koji se odnose na Dalmaciju sredinom stoljeća.

U potpoglavlju naslova *Nupcijalitet* (str. 12-14) autor na osnovi matičnih knjiga analizira migraciju ženskog stanovništva unutar župe i doseljavanje žena iz susjednih lokaliteta. Uz ostalo zaključuje da je "svega oko 57% brakova sklopljeno među župljanima, pri čemu je udio brakova unutar istog naselja relativno mali". Žene koje su se udajom doselile u župu pretežito su podrijetlom iz susjednih naselja.

Struktura stanovništva prema djelatnosti i zanimanju naslov je trećeg potpoglavlja prvoga dijela knjige (str. 15-16). Temeljnu djelatnost stanovništva triljske župe u 19. st. – poljodjelstvo – pojedini župnici različito bilježe: *possidenti*, *contadini*, *rustici*, *težaci*. Rijetki obrtnici (prvi je zabilježen 1859) uglavnom su doseljenici u triljsku župu. Od 1879. godine matice bilježe i državne službenike, najčešće privremene stanovnike Trilja.

Središnji dio prvoga poglavlja čini četvrto potpoglavlje naslova *Struktura stanovništva prema rodovima i obiteljima* (str. 16-50). Tu je na temelju podataka o sklopljenim brakovima dana slika stanovništva triljske župe u 19. st. Rodovi su prikazani prema naseljima, a unutar pojedinih rodova brakovi su poredani kronološki. Za naselje Brodarić donosi se sedam rodova (Čalo, Delonga, Kurtović, Manjaka, Proić, Videka, Župa), za naselje Košute 40 rodova (Apica, Bakić, Cvitanović, Čatipović, Dadić, Delić, Dodig, Dukić, Džakula, Grubišić, Ivišić, Kažimir, Klapež, Knezović, Krnjača, Kutleša, Marinović, Marić, Maroš, Masleša, Mastelić, Mateljan, Nejasmić, Odrlijn, Plazibat, Poleš, Pranić, Prcela, Režić, Tripalo, Tripalo-Ćoso, Trunko, Veić, Vidović, Zubac, Žolo, Žolo-Perić, Žuljević, Žuro, Žuro (Knezović)), za naselje Trilj 11 rodova (Bradarić, Galić, Jozić, Latinac, Pešo, Sarić, Simunić, Videka, Visaggio, Vrcan, Župa), za naselje

Vedrine 10 rodova (*Bacelj, Bešlić, Bradarić, Budić, Budić (Lete), Cvitanović, Lipotić, Šipić, Šušnjara, Vukas*). To je vrlo pregledan popis obitelji istoga prezimena s podacima o prezimenu i godini vjenčanja supružnika, djevojačkom imenu žene te imenima i godinama rođenja njihove djece.

Prvo poglavlje završava pregledom podrijetla rodova (*Podrijetlo rodova*, str. 51-58). Iako nedostatak matičnih knjiga prije 1825, na temelju kojih bi se mogao utvrditi kontinuitet pojedinih prezimena, i prezimenska neustaljenost onemogućavaju preciznu analizu podrijetla stanovništva, autor na osnovi dostupnih podataka govori o autohtonom stanovništvu, o novim rodovima toga stanovništva (*Apica, Čalo, Klapež, Prcela, Trunko*), o doseljenim rodovima (*Bradarić, Dadić, Džakula, Grubišić, Jozić, Manjaka, Pešo, Plazibat, Videka, Visaggio, Vrcan*) te o rodovima nepoznatog podrijetla (*Cvitanović, Marinović, Poleš*). Osim stalnog stanovništva u naseljima triljske župe neki borave samo privremeno. I njih Andreis izrijekom spominje.

Drugi je dio knjige *Stanovništvo župe sv. Mihovila arhandela u Trilju u 19. st. – Antroponimijska analiza* (str. 59-65). Jedno od temeljnih antroponimijskih obilježja Dalmacije, drži autor, jest nestabilnost tj. neustaljenost prezimena do početka 20. stoljeća. Ta se neustaljenost očituje, uz ostalo, u njihovu prenošenju po ženskoj lozi, u osamostaljivanju nadimaka i poprimanju prezimenske funkcije i u varijantnim zapisima prezimenskih likova. Nadimci, osobni ili obiteljski, rijetko se bilježe u matičnim knjigama krštenih, ponekad se spominju uz prezime, a katkad su u funkciji samoga prezimena. Analizom osobnih imena potvrđenih u maticama Mladen Andreis završava svoju knjigu. Kao zanimljivost istaknimo podatak da je ista osoba katkad zabilježena različitim imenima (*Ivana i Lucija* ili *Ivana i Petronila* i dr.). Tu je i tablični prikaz osobnih imena u tri dvadesetpetogodišnja razdoblja (1826-1850, 1851-1875, 1876-1900). Zapaža se da je u triljskoj župi u 19. st. u uporabi bio relativno mali broj osobnih imena (i muških i ženskih) te da je pojedino ime nosio velik broj osoba, npr. krajem stoljeća gotovo polovica tada krštenih djevojčica dobiva jedno od sljedećih imena: *Ana, Ivana* ili *Anđela*. Jedna od specifičnosti osobnoimenskoga fonda jest izuzetno mali broj narodnih imena (*Dragutin, Milica, Stana*). Tablični prikaz udjela nekih osobnih imena u Trilju, Vinišćima, Velom Drveniku i Grohotama zorno pokazuje da su neka osobna imena specifična za pojedina naselja, odnosno regije, npr. u Trilju je vrlo često žensko ime *Anđela* (koje na Drveniku i u Vinišćima uopće nije potvrđeno) i muško ime *Martin*, dok ime *Marin*, za razliku od ostalih uspoređivanih antroponimikona, u 19. stoljeću u Trilju nije nadjeveno nijednom dječaku.

Čitajući knjigu Mladena Andreisa *Stanovništvo župe sv. Mihovila arhandela u Trilju u 19. st.*, pozorni će čitatelj primijetiti nekoliko neujednačenosti, nepreciznosti i pravopisnih pogrešaka. Npr. na str. 4 spominju se matične knjige rođenih, a zapravo je riječ o matičnim knjigama krštenih, pridjev *župni* javlja se i u (pogrešnom) obliku: *župski*, naziv župe također se piše dvojako: župa sv. Mihovila (str. 5) i župa Sv. Mihovila (str. 6,7). U dijelu naslovljenom *Antroponimijska analiza* prezimenima je posvećeno samo dvanaest redaka teksta u kojima je riječ o prezimenskoj nestabilnosti oprimjerenoj s nekoliko potvrda.

Zahvaljujući Mladenu Andreisu, neumornom sakupljaču imenskoga blaga zasvjedočenoga u povijesnim vrelima, od brojčanih i antroponimijskih podataka ekscerpiranih iz oštećenih, gotovo dva stoljeća starih matica, složen je mozaik koji odslikava stanje u triljskoj župi u 19. stoljeću. U opsegom nevelikoj knjizi prikupljena je građa pregledno prikazana. Zapažanja i zaključci koji se odnose na demografsko kretanje stanovništva i oni koji se tiču imenovanja u tim knjigama zapisanih osoba argumentirano su izneseni i oprimjereni. Ova je knjiga dokazom i svjedokom zanimljivih i raznolikih podataka koje u sebi kriju matične knjige. Šteta što autor nije uz današnje imenske i prezimenske likove naveo i njihove originalne zapise (latinizirane, talijanizirane, neslužbena osobna imena) tijekom sto analiziranih godina. I ta je raznolikost svjedokom vremena u kojem su navedene antroponimijske oznake nastale te bi stoga njezin zapis pridonio da slika o triljskoj župi bude još vjernija i potpunija. Analizirane matice krštenih dokazom su da valja biti oprezan pri određivanju starosti hrvatskih prezimena. Iako na prve prezimenske potvrde nailazimo još u 12. stoljeću, iako se masovnost njihove pojave veže uz odluke Tridentskoga sabora (1545-1563), iako su zakonski obvezatna od 1780. godine, u mnogim krajevima, osobito onima udaljenijima od većih gradskih središta proces ustaljivanja stalnih, nasljednih, nepromjenljivih i zakonski obvezatnih oznaka uz osobno ime otegnuo se do 20. stoljeća.

Bogatstvo pregledno izložene antroponimijske građe poziv je antroponomastičarima da je, uzimajući u obzir jezične i izvanjezične čimbenike, etnološki, etimološki i tvorbeno analiziraju te sagledaju u kontekstu dalmatinske i svekolike hrvatske antroponimije.